

гально поширювалась на Західній Україні. Переконатися у цьому можна просто перечитуючи назви відповідних статей, розміщених фактично у кожному номері «Сурми»: «Про що треба нам тямити в нашій дальшій діяльності» (Ч. 4. – 1927. – С. 2), «Тримай язик за зубами!» (Ч. 1. – 1927. – С. 7), «Вистерігайтесь провокаторів!» (Ч. 2. – 1927. – С. 8). Окремі статті адресувались українській діаспорі в Америці.

Представництва (експозитури) УВО та кольпортери «Сурми» були там, де було найбільше колишніх вояків-українців – у Берліні, «вільному місті» Гданськ, Литві. Історики українського націоналізму підкреслюють, що допомога уряду і спецслужб Литовської республіки була найбільшою. Скажімо, сам полковник Є. Коновалець подорожував світом з литовським паспортом, а державні органи цієї країни сприяли перекиданню чималих накладів «Сурми» на підрадянську та підпольську Україну. Робилося це за посередництва організацій «Шауло» і «Союзу визволення Вільно». У Каунасі, тодішній литовській столиці (Вільнюс входив тоді до складу II Речі Посполитої), існувало Литовсько-Українське товариство, яке очолював професор М. Біржишка. В Литві постійно жив представник УВО, а згодом і ОУН сотник Л. Ревюк-Бартович і ще з півтора десятка членів УВО (до речі, вони себе називали «боевиками») [5, с. 5].

Тодішні медіа всіляко обстрілювали бойовиків УВО, «Сурма» ж відповіла серією дописів про терористичне минуле самого пана Й. Пілсудського та очолюваної ним Польської соціалістичної партії (ППС).

Нелегальна газета під назвою «Сурма» загалом увійшла в журналістський контекст доволі енергійно, адже не за горами були «... важкі часи поразки національно-визвольного руху (окупація України більшовиками, створення СРСР, падіння ЗУНР та завоювання західноукраїнських земель Польщею)» [9, с. 257]. Вона була підтримана національно свідомими ідеологами, які поставили за мету боротьбу за незалежну державу. «Сурма» хоч і була фактичним органом УВО, проте проголошувала ідеї, які турбували всю Україну.

Список використаних джерел

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. – Дрогобич: Відродження, 1994.
2. Галайко Б. Часопис «Сурма» – пресовий орган пропаганди Української Військової Організації // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Львівська політехніка, 2008. – С. 114-119. (Сер.: «Держава та армія. №612).
3. З Новим роком! // Сурма. – 1927. – Січень. – Ч. 1. – С. 1-2.
4. Кіпіані В. През шаблю маєм право // Україна молода. – 2004. – 27 січ. – С. 4-5.
5. Мартинець В. Ідеологія організованого і т.зв. волевого націоналізму. – Вінніпег, 1954.
6. Навроцький О. Початки УВО у Львові // Срібна сурма. Статті й матеріали до діяння Української військової організації. / Упор. З. Книш. – Торонто: Срібна сурма, б/р. – Збірник 2: Початки УВО у Галичині. – С. 25-62.
7. Наші вороги // Сурма. – 1928. – Жовтень. – Ч. 8. – С. 1-3.
8. Шаповал Ю. Відновлений «ЛНВ» (1922-1932 рр.) під редакторством Дмитра Донцова // І в Україні святилось те слово... – Львів: ПАІС, 2003. – С. 583-667.
9. Шаповал Ю. Серед війни національної немає гадки про поступ економічний і соціальний... (1922-1939 рр.) // І в Україні святилось те слово. – Львів: ПАІС, 2003. – С. 257-380.

The article focuses on the editorial policy of press organ «SYRMA», its place in mass media discourse and its role in the process of Ukrainian national state formation in the 20-30th of the XX century.

Key words: Ukrainian Military Organization (UMO), illegal press, journalistic context, publicism, national ideology, struggle for independence.

УДК 070:378(477.43)«1920»

В. І. Горбатюк

Хмельницький обласний літературний музей

«НОВА ДУМКА» – СТУДЕНТСЬКИЙ ЖУРНАЛ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ 1920 РОКУ

Метою цієї статті є донесення до сучасного читача певних відомостей про зародження студентської видавничої справи в 1920 році у Кам'янці-Подільському та реагування на це тодішньої періодичної преси. Проблема ця поки що залишається осторонь уваги дослідників.

Ключові слова: журнал, часопис, студентство, редактор, видавець, журналіст, відділ, бібліографія.

Напрвесні 1920 року в Кам'янці на Поділлі вийшло друком здовоєне число студентського часопису «Нова Думка». Журнал цей мав літературно-науковий напрям. Виходив накладом видавничого відділу Ради студентських представників Кам'янецького державного університету. Редагував журнал Юрій Липа, адміністратором був Валер'ян Полішук [1].

Юрій Липа (5.05.1900 – 20.08.1944) – майбутній відомий український громадсько-політичний діяч, письменник, публіцист і лікар, один з визначних ідеологів українського націоналізму [2, с. 407]. Восени 1919 року став першокурсником правничого факультету Кам'янецького українського державного університету [3, арк. 157], куди перевівся з Одеського університету. За плечима уже мав публікації в українській пресі, службу козаком у морському курені Одеської Січі [4, с. 4].

Валер'ян Поліщук (01.10.1897 – 09.11.1937) – майбутній український радянський поет-авангардист, розстріляний у час репресій. Родом з Рівненщини, навчався спершу в Петроградському інженерному інституті, а з осені 1918 року – на історично-філологічному факультеті Кам'янецького університету. Друкуватися почав у гімназійному журналі «Первая ласточка» в тодішньому Катеринославі (нині Дніпропетровськ), активно віршував і в час навчання у Кам'янці [5, с. 87].

На з'яву цього числа «Нової Думки» в щоденній демократичній безпартійній газеті «Наш Шлях», що виходила в Кам'янці-Подільському, 28 квітня відгукнувся викладач університету Лев Биковський. В статті «Журналістика українського студентства» він коротко розглянув попередників нового часопису – «Молода Україна», «Іскра» (Львів), «Іскра» (Чернівці), «Іскра» (Ярослав), «Громадянин», «Український студент» (Петроград), «Шляхи» (Львів), і висловив свої думки про нове видання. А вони були в автора досить критичними. Зокрема, Лев Биковський зазначав: «Цей анемічний збірник редактора (а не українського студентства в м. Кам'янці) має надзвичайно бліде й невиразне обличчя. В часописі не подається ні точного програму, як в «Укр. студенті», ні того солідного матер'ялу, який давали «Шляхи» [6].

Автор детально вказав на хиби часопису (непослідовність в розташуванні матеріалів, відсутність бібліографічних даних видання, невміле його розповсюдження тощо) і висловив надію, «що всі згадані мінуси будуть по можливості усунені» в наступних числах у зв'язку з приходом у редакцію нових співробітників, зокрема Павла Богацького, який у 1901-1914 роках був редактором-видавцем часопису «Українська Хата» у Києві [7].

Наш земляк Павло Богацький, один із засновників української журналістики, народився 16 березня 1883 року в містечку Купині, що нині в Городоцькому районі. Син священика, він був звільнений з Кам'янець-Подільської духовної семінарії за участь в українському русі, дальшу освіту здобував у військовій школі (м. Вільно). Брав участь у революції 1905-1907 років, у підпільних військових організаціях, за що потрапив до в'язниці, був позбавлений права продовжувати військову службу. Тож разом з Микитою Шаповалом взявся за видання журналу «Українська Хата».

В 1914 році, з вибухом Першої світової війни, царський режим не лише закрити журнал, як і всі українські видання, але й запроторив редактора-видавця Павла Богацького до Наримського краю. З 1917 року, вийшовши на волю, Павло Богацький брав участь у революційних подіях, зокрема, був столичним отаманом і отаманом Коша оборони республіки. На час написання статті в газеті «Наш шлях» працював архіваріусом у Кам'янець-Подільському університеті. Продовжував і літературну працю. 1918 року вийшла друком його збірка новел та етюдів «Камелії. Психологічні арабески» [8, с. 121].

Однак Павло Богацький, з усього видно, до редакційного складу студентського журналу не ввійшов. Бо третє число «Нової Думки» вийшло під спільною редакцією В. Поліщука, О. Остафійчука та Ю. Каменецького. Ці зміни привернули увагу до «Нової Думки» ще більше. Вже 3 червня того ж 1920 року газета «Наш Шлях» присвятила цьому часопису велику підвальну статтю за підписом П.Б. Таким криптонімом свої матеріали в «Українській Хаті» часто підписував Павло Богацький. Тож його авторство статті не викликає сумнівів.

П. Богацький з іронією поставився до листа редактора перших двох зшитків Юрія Липи, що вийшов зі складу редакції, «бо деякі засади теперішньої більшості редакційної комісії «Нової Думки» не відповідають моїм поняттям Європейського журналу». Таке пояснення автор бере на кпини: «Причини досить смішні, – пише він, – щоби не сказати більше, й це зрозуміло, коли приглянутись пильніше до «європейскости» першого зшитку – особливо до «Замітки про кубизм» та деяких одверто консервативних висловів на адресу дійсно європейських учнів нашої літератури» [9].

Як досвідчений журналіст, Павло Богацький підтримує Валерія Поліщука в його прагненні йти в літературній творчості, «спотикаючись об каміння невикінченности в формах, проте вперед новим напрямком, до нових досягнень» [10].

«Право молодости – право революціонера, – зазначає Павло Олександрович, – і, в данім разі, право в своїм власнім органі виявити цілком себе й по свому». Далі він підтримує таке прагнення позбутися «якихось приписаних навіть і Європою трафаретів, штампів, навіть смаків і поглядів» й схвалює третє число журналу за те, що «він стає дійсним органом студентства» [11].

В той же час автор статі не вбачає нічого цікавого у літературному відділі часопису, хоча більш схвально відгукується про його наповнення в третьому числі – бодай за те, що в ньому редакція робить спробу показати молоді літературні сили. Хоч у поезії вони дуже непривабливі. «Крім переспіву Дмитра Бузька «З Сремії», що поезією й не може зватись, всі слабенькі, примітивні віршики» [12].

На думку Богацького, «дужче виглядають» прозові твори. «Прекрасний імпресіонистичний малюнок дає Вероніка Черняхівська, ще краший Галина Бузько – це наче копія з картин французьких основоположників імпресіонизму Мане й Сезана» [13].

Літературно-критичний відділ журналу був присвячений пам'яті молодого критика М. Євшана. Своїми спогадами про покійного ділився його товариш Ю. Каменецький, а професор університету Л. Білецький виступив із статтю «М. Євшан як критик». Павло Богацький схвально відгукнувся на ці публікації. Адже він добре знав Миколу Євшана і як одного з провідних публіцистів «Української Хати», автора численних публікацій, і зустрівся з ним особисто.

Високо оцінив Павло Богацький статтю Юр. Корчака-Чепурківського у відділі науково-публіцистичному.

В цілому ж, зробивши ще деякі зауваження, він, наприкінці, подивувався, що «орган цей мало має симпатій з боку тих, хто, гадаємо, найбільш мусить бути заінтересований в серйознім органі студентства, який був би найкращою атестацією праці університету в цілому – це з боку професури та п. Ректора» [14].

Як би там не було, але нині часопис «Нова Думка», безсумнівно, викликає інтерес у дослідників літератури й журналістики – і як перша проба сил у журналістиці кам'янецького студентства, і як своєрідна арена зіткнення молодечих підходів до втілення своїх задумів юними адептами слова та реакції на це старших, досвідчених діячів періодики й літератури.

Список використаних джерел

1. Наш Шлях. – 28 квітня 1920 р.
2. Липа Юрій. // Довідник з історії України. – К., – 2001.
3. Державний архів Хмельницької області. Р-302. – Оп. 1. – Спр. 86.
4. Череватенко Л. «Господь міцним мене створив і душу дав нерозділему» / Леонід Череватенко // Липа Юрій. Нотатник. Новели. – К., – 2000.
5. Славутич Яр. Дослідження та статті. – Едмонтон. – 2006.
6. Наш Шлях. – 28 квітня 1920 р.
7. Наш Шлях. – 28 квітня 1920 р.
8. Богацький Павло Олександрович. // Енциклопедія Сучасної України. Т. 3. – К., – 2004.
9. Наш Шлях» – 3 червня 1920 р.
10. Там само...
11. Там само...
12. Там само...
13. Там само...
14. Там само...

The article aims to deliver to the present-day readers certain information about the beginnings of the students' publishing business in Kamyanets-Podilskyi in 1920 and the responding reaction of the periodical press on this process. This problem still remains out of the research.

Key words: magazine, periodical, students, editor, publisher, journalist, department, bibliography.

УДК 007:304:001

М. О. Горбівненко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ЧАСОПИС «ПЕДАГОГІЧНИЙ ВІСНИК»: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ КОНТЕНТ

У статті проаналізовано журнал «Педагогічний вісник» (1881-1883), Єлисаветград (колишня назва м. Кіровограда). Окреслено коло основних авторів часопису; подаються віднайдені з архівних джерел історичні відомості про умови виходу журналу. Також зроблений аналіз проблемно-тематичного контенту цього часопису, визначена структура його рубрик.

Ключові слова: «Педагогічний вісник», народна школа, педагог.

Актуальність. Дослідження місцевих періодичних видань минулого, що є задокументованими свідченнями часу, допомагають пізнавати історію народу й краю; вони надають той досвід, ті знання, якими можна послуговуватися і нині. Вивчення єлисаветградського часопису «Педагогічний вісник» (1881-1883) є актуальним ще й тому, що сьогодні у м. Кіровограді відродили це видання.

Наразі існує чимало лакун у дослідженнях з минулого журналістики. Маловідомою ланкою в історії української журналістики та в історії суспільно-політичного, економічного та культурного розвитку Кіровоградського регіону залишається преса Єлисаветграда (колишня назва м. Кіровограда). Дореволюційні періодичні видання міста досі не виділялися як об'єкт самостійного історико-журналістського дослідження, а лише слугували джерелом для пошуку нового краєзнавчого знання.

Отже, **об'єктом** нашого вивчення є часопис «Педагогічний вісник» (1881-1883, 2007-2011 рр.), **предметом** – його проблемно-тематичне наповнення. Над дослідженням цього журналу з точки зору педагогіки працювали